

dnr 537-5346-2014

vattenmyndigheten.kalmar@lansstyrelsen.se

Vattenmyndigheten
Länsstyrelsen i Kalmar län
391 86 KALMAR

Samrådsyttrande 2015

Vattenrådet Snoderån har följande synpunkter på Vattenmyndighetens förslag på åtgärdsprogram m.m. för Södra Östersjöns vattendistrikt. Vi vill inledningsvis förmedla den mycket spridda uppfattningen att samrådshandlingarna inte har inbjudit till läsning och engagemang på grund av remissens omfattning och den svårgenomträngliga layouten.

Man kan analysera remissen från olika utgångspunkter, till exempel miljöpolitik, samhälle, jordbruk, forskning m.fl.. Vattenrådet utgår från att partsintressena inkommer med sådana analyser och synpunkter och gör för egen del begränsade kommentarer på miljöanalysen och åtgärdsförslagen.

Miljöanalys

Vattenmyndigheten pekar i första hand ut jordbruket som orsak till de miljöproblem som är relaterade till vattenmiljöer och framhäver näringsämnen som det största problemet. Det är ett synsätt och en policy som myndigheten delar med flera andra myndigheter och politiker. Men Vattenrådet menar att detta förhållningssätt är missvisande. När det gäller näringsämnen är underlagen och redovisningarna förvillande. Genomgående undlåter myndigheten att ta med den största källan nämligen det atmosfäriska nedfallet. Olika beräkningar talar för att ca 40-70% av kväve och fosfor i markmiljön har atmosfäriskt ursprung. Därtill kommer nedfall direkt till Östersjön. Om myndigheterna gjorde riktiga beskrivningar skulle åtgärdskraven på jordbruket minska och kravet på att andra samhällsfunktioner t.ex. fordonstrafik, flyg och fartyg öka, vilket borde leda till att dessa parter skulle vara med och bekosta åtgärder för att minska näringsnivåerna i vattenmiljöerna.

Ambitionsnivån och rimligheten i förslagen behandlas inte i samrådshandlingarna vilket är en klar brist. Prioriteringar måste göras och man måste skilja på om det gäller att åtgärda oacceptabla miljöförhållanden eller att uppnå önskvärda miljötillstånd. Sverige är det land i Europa där urbaniseringen går klart snabbast och en statlig utredning av det svenska jordbrukets konkurrenskraft har nyligen slagit fast att ytterligare pålagor på jordbruket skulle vara förödande. Att i det läget föreslå mångmiljardinvesteringar i enskilda avlopp och ökade årliga kostnader i jordbruket på i storleksordningern 2 miljarder är att ytterligare snabba på en icke önskvärd avfolkning av landsbygden. De föreslagna vattenskyddsåtgärderna kommer att kosta väldigt mycket pengar och måste mätas mot miljönyttan och mot möjligheten att satsa ett mycket mindre belopp i ett annat östersjöland men med betydligt större miljövinst.

Men även miljöbeskrivningarna brister i saklighet. Vad gäller frågorna om Östersjöns övergödning har forskarnas åsikter ofta gått isär. Den statliga miljövården har valt att generalisera problemen till att *det förekommer övergödning, övergödning är ett stort problem och övergödningen ska stoppas*. Men det råder stor osäkerhet kring väsentliga frågor som vilka mängder av näringsämnen det finns i havet och vad som tillförs respektive bortförs. Eftersom det handlar om så extremt stora vattenvolymer får minsta felberäkning stora konsekvenser. Myndigheternas miljöbeskrivningar stämmer inte heller alltid med hur det ser ut i havsmiljön. Miljöbeskrivningen är känslig, eftersom den är grund för bedömning av kostnader och pålagor för jordbruket, samtidigt som många forskare och andra aktörer förväntningar på forskningsanslag och stöd till industriell verksamhet för att åtgärda övergödningen, till exempel syresättning av botten, borttagande eller övertäckande av fosfor på botten o.s.v. och att en omfattande statlig och kommunal miljöadministration har ekonomisk nytta av att miljöproblemen överdrivs.

Flera vetenskapliga rapporter pekar på att näringshalten i Östersjön gradvis minskat sedan mitten av 1990-talet och att läckaget från svenska och gotländska markområden också minskat. Kustområdet runt Gotland har en algvegetation och ett djurliv som visar få tecken på påverkan från höga halter av kväve och fosfor. Myndigheterna brukar lyfta fram miljötilståndet i grunda vikar som stöd för att miljötilståndet i havet är dåligt. Att grunda vikar har låg vattenomsättning beror på dock fysikaliska förhållanden och är ingen bra indikator på havets miljötilstånd. Vegetation och djurliv i grunda vikar är anpassade till låg syrehalt, grumlighet etc. och har därför en annan sammansättning än den längs den öppna kusten med större vattendjup. Grunda vikar med den artsammansättning vi ser i dag har funnits i långa tider och är ingen indikation på miljötilståndet i det öppna havet.

I samrådshandlingarna saknas en analys av vad hög respektive låg näringshalt i Östersjön och andra vattenmiljöer innebär för miljö och näringar. Hög näringshalt ger ökad produktion och därmed bättre förutsättningar för fiske. Vilken näringsnivå är optimal för samhället? Man brukar förklara algbloomingen (cyanobakterier) med höga näringsnivåer, men forskningen har visat att det är reaktionerna mellan näringsämnena fosfor och kväve, inte näringsnivåerna i sig, som är betydelsefullt för hur omfattande blomningen blir. De höga halterna av fosfor som finns i sedimenten lär främst bero på brister i kommunala reningsverk under decennier tillbaka i tiden och inte på läckage från jordbruket under senare år. Vi gör detta påpekande, inte för att bagatellisera de höga fosforhalterna, utan för att kostnaderna för att åtgärda problemet i större utsträckning bör ligga på den som förorenat, nämligen kommunerna.

Vattenrådet gör istället bedömningen att de största problemen i vattenmiljön är miljögifter, läkemedelsrester och eventuellt plastpartiklar. Att åtgärda dessa problem borde vara det som kommer i första hand i ett statligt åtgärdsprogram för vattenmiljön. Ett allsidigt åtgärdsprogram borde layoutas så att de viktigaste problemområdena ges störst utrymme och störst genomslag i programmets presentation, åtgärdsförslag och viljeyttringar. Även när det gäller miljögifter, läkemedelsrester och plastpartiklar kommer det mesta från kommunala reningsverk och kommunala förbränningsstationer.

På Gotland är många av de naturliga vattendragen omgjorda eller nyskapade genom dikningsföretag. I många fall är vattendragen kanaliserade. De vattendrag som ligger inom dikningsföretagens ansvarsområden kräver kontinuerligt underhåll i enlighet med dikningsföretagens regelverk. Dessa kanaliserade vattenvägar kan inte jämföras med naturligt rinnande vattendrag. Vattenråden på Gotland har allt sedan vattenråden bildades påpekat att huvuddelen av de kanaliserade vattendragen bör klassas som Kraftigt Modifierat Vatten av denna anledning. Vattenrådet Snoderån tillstyrkte därför att Havs- och Vattenmyndigheten

genom ett vägledande dokument (dnr 2495-14 HAV) klargjorde att de kanaliserade vattendragen kunde klassas som Kraftigt Modifierat Vatten i enlighet med beskrivningen i bilaga 1. Vi kan dock inte se att detta synsätt har implementerats i Vattenmyndighetens arbete. Det borde ha funnits redovisat i åtgärdsprogrammet.

Åtgärdsförslag

I tidigare remissyttranden har Vattenrådet Snoderån pekat på brister i åtgärdsförslagen. Vi har visat exempel på att myndigheternas beräkningar av reningseffekten i anlagda våtmarker överdrivits, liksom att beräkningarna av de enskilda avloppens bidrag till näringsläckage överskattats. Vattenrådet menar att sifferuppgifterna som används i åtgärdsprogrammen generellt är för osäkra för att ligga till grund för beslut om kostnadskrävande åtgärder.

Vi vill även uppmärksamma vad som skrivs i remissen avseende kostnaderna för att åtgärda enskild avlopp inom vattenmyndighetens ansvarsområde. Beloppet anges till ca 1,5 miljarder kronor. Men enbart på Gotland har de lokala myndigheterna beräknat att kostnaderna uppgår till ca 0,45 miljarder kronor. Vi tror inte att Gotland motsvarar en tredjedel av vattendistriktets enskilda avlopp. Kostnaden är kraftigt underskattad, eller så avses summan av de administrationskostnader som fastighetsägarna måste betala till sina respektive kommunerna. Fastighetsägarnas totala kostnader är dock betydligt högre. Om denna typ av felräkningar ligger till grund för myndigheternas beslut är det illavarslande. Investeringar i avloppsanläggningar innebär stora ekonomiska kostnader för den enskilde. Därför behövs en saklig analys av miljönyttan kontra den ekonomiska nyttan (för miljön och för den enskilde fastighetsägaren).

Problematiken med enskilda avlopp är komplicerad nog, utan omfattande räknepel. Det finns ingen bra bedömning av hur stora mängder näringsämnen eller läkemedelsrester som rinner ut från enskilda avlopp på Gotland och som når Östersjön. Vattenrådets bedömning är att myndigheterna konsekvent överdriver mängderna och även överdriver miljöeffekterna. Exempel från egna beräkningar i Snoderån stödjer vår uppfattning och visar att osäkerheten är betydande. Fältundersökningar och vattenanalyser av ämnen som sprids från de enskilda avloppen saknas. Det går därför inte att beräkna vilka mängder det handlar om. Om man använder schablonberäkningar och jämför hur mycket fosfor som beräknas rinna ut i havet via Snoderån med mängderna som förväntas komma från de enskilda avloppen, förefaller de enskilda avloppens bidrag vara lågt. Trots detta skriver myndigheten i "Avloppsguiden" under "avloppsfakta": *Uppskattningsvis 10 % av alla svenska hushåll har enskilt avlopp och dessa släpper ut lika mycket övergödande ämnen som 90 % av övriga hushåll som är anslutna till kommunala reningsverk.* Vattenråden menar att detta är grova och felaktiga överskattningar. Beslut om åtgärder för att förbättra miljösituationen i hav och insjöar bör, enligt Vattenrådets uppfattning, istället grundas på kompetens och faktaunderlag.

Det finns ytterst få analyser av det vatten som lämnar infiltrationsbädden, men det innehåller bland annat näringsämnen som kväve och fosfor och sannolikt läkemedelsrester och mikroorganismer. Infiltrationsbäddens förmåga att minska innehållet av kväve och framför allt fosfor kan vara så lågt som 0-10 %. Om det förekommer näringsämnen och läkemedelsrester i vattnet så rinner alltså dessa ut i grundvattnet där den biologiska nedbrytningen är låg. Vi kan konstatera att Region Gotland misstänker att infiltrationsbäddar kan skada grundvattnet, eftersom infiltrationsbäddar av det skälet inte tillåts inom vattenskyddsområden. Om detta står det inget i åtgärdsprogrammet.

Vattenrådet bedömer att en effektiv åtgärd för att minska näringsämnen i Östersjön är genom släketäkt (bortförande av uppspolad tång). Försök på Gotland tyder på att metoden är effektiv och att stora mängder fosfor och kväve på ett förhållandevis enkelt sätt kan tas tillvara. En

åtgärd i åtgärdsprogrammet borde därför vara att anmoda kommunerna att ansvara för släketäkt där sådan inte kommer i konflikt med naturvårdsintressen.

Ytterligare en åtgärd som saknas i åtgärdsplanen är förslag som underlättar för lantbruket att anlägga vattenmagasin för bevattning. Det bästa sättet att minska läckage av näringsämnen från åkermark är att se till att det blir bra skördar, då förs näringsämnena bort med skörden. Det som främst begränsar skördeutfallet på Gotland är brist på vatten (nederbörd). Om det finns tillgång till bevattningsdammar och anläggningar för bevattning kan man bibehålla goda skördar även vid låg nederbörd. Staten bör stimulera anläggande av bevattningsdammar.

Motsvarande viktigt är att vattenvägarna hålls öppna och funktionella. Under senare år har sommarnederbörd på Gotland orsakat översvämningar av jordbruksmark, vilket medfört att skördar gått förlorade. Då dräneras mycket stora näringshalter ut till recipient och vidare till Östersjön. Åtgärdsprogrammet borde uppmärksamma myndigheter på detta problem.

Lojsta den 23 april 2015
Styrelsen för Vattenrådet Snode

Lennart Niklasson
Ordförande

Björn Hjernquist
Sekreterare

Korresponderande adress:
Sproge Snoder 808, 623 44 Klintehamn